

לב להבין

הבנה ועיון במקרא על סדר פרשת השבוע

לב הדברים - ביאורי מקראות

וְעִשִּׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטָר קִטְרֵת עֲצֵי שִׁטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ:
(ל, א)

יש לעיין טובא מדוע נדחתה מצוות בניית מזבח הקטורת עד הכא - לאחר כל פרשיות העמדת כלי המשכן, בגדי הכהונה וקרבת המילואים.

ויש להבחין שעבודת הקטורת שונה משאר קרבת ומנחות, וכל יסוד חיובה נובע מהשראת השכינה בבית המקדש, כמו דאמר קרא "וְנִתְּנָה מִמֶּנָּה לְפָנַי הָעֹדֶת בְּאֶהָל מוֹעֵד אֲשֶׁר אֲנֹעַד לָךְ שְׁמָה קֹדֶשׁ קְדָשִׁים תִּהְיֶה לָּכֶם". ועל כן - אחר שהושלמה השראת השכינה בתוכם - כמו שנאמר בפסוקים שקדמו לו: "וְנִעְדַתִּי שְׁמָה לְבָנִי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בְּכַבְדִּי ... וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִיִּיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים, וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשָׁכְנִי בְּתוֹכָם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיהֶם" - רק אחר שנשלמה העמדת סדרה של מציאות רוממה זו - זכו לעבודת הקטורת שתעלה לריח ניחוח לפניו.

לָקִים עֲלֵיהֶם לְהִיּוֹת עֹשִׂים אֵת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ
אֶדָּר וְאֵת יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה: (אסתר, ט, כ-כא)

יש להבין את עניין תקנת ב' ימי הפורים האלה. שהרי לכאורה היו אלו ב' חלקים בנס אחד, ומה היה המקום לתקן יום נפרד ומיוחד בעבור חלק זה שבנס, כשם שלא נתקן יום משתה אסתר כיום חג.

וְאִתָּה תִּקְרַב אֶלֶיךָ אֶת אֶהֱרֹן אָחִיךָ וְאֵת בְּנָיו אֲתָו
מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֵנוּ לִי אֶהֱרֹן נָדָב וָאֶבְיָהוּא אֶלְעָזָר
וְאִיתָמָר בְּנֵי אֶהֱרֹן: (כת, א)

יש לעיין מה פשרה של הכפילות שבאה בפסוק זה- ראשית - 'אֶהֱרֹן אָחִיךָ וְאֵת בְּנָיו אֲתָו' והדר חוזר פורט אותם בשמותם 'אֶהֱרֹן נָדָב וָאֶבְיָהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אֶהֱרֹן'.

וצריך לומר דבאו כאן ב' גדרים במה שנתקדשו - ראשית מדין שהיו 'בני אהרן', ומלבד זאת - כל אחד בזכות עצמו נתקדש באותה העת. וכיטוי לדבר זה אנו מוצאים בכך שמחד גיסא - מולדתם אשר הולידו אחריהם - התקדשו בקדושת הכהונה - מחמת גדר זה של 'בני אהרן', אבל מי שכבר נולד אז ולא נתקדש בשעה זו, כמו פנחס בן אלעזר שקטן היה באותה השעה, לא נכלל בקדושה זו.

וְאִתָּה תִּדְבֹּר אֶל כָּל חֲכָמֵי לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חֵכְמָה
וְעָשׂוּ אֵת בְּגִדֵי אֶהֱרֹן לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֵנוּ לִי: (כת, ג)

רבים מאותם חכמי לב - אשר מילא ה' אותם רוח חכמה להבין במקרא - נלאו מלבאר הפסוק מדוע חזר לדבר בלשון יחיד - אשר מִלֵּאתִיו רוח חכמה - והדר חזר ללשון רבים - יבואו ויעשו, ונאמרו בזה דרכים שונות, כל אחד לפי דרכו.

אבל הנראה שהביאור הפשוט הוא דחוזר הפסוק בדבריו כלפי ה'לב' - דהיינו 'וכל חכמי לב בכם' - אשר מִלֵּאתִיו רוח חכמה - דהיינו מִלֵּאתִי את אותו הלב ברוח חכמה, המה אלו אשר יבואו ויעשו את כל מלאכת הכהנים.

והנה בכלל - נצטרך להבין מה הייתה מטרת אסתר בבקשתה מאת המלך - שייקחלו היהודים אשר בשושן יום אחד נוסף מעבר למה שעשו בשונאיהם כרצונם.

אבל האמת היא שחילוק גדול היה בין מלחמת י"ג למלחמת י"ד - שהרי בתחילה הייתה זו 'מלחמת הצלה' ונקהלו ועמדו על נפשם - להינצל ממבקשי רעתם. אבל ביום י"ד כבר לא נשקפה סכנה לחייהם - וכל מלחמה זו - בתורת נקמה הייתה.

ויסודה של מלחמה זו היא מחמת מה שנצטוונו בתורה לקחת נקמת ה' מעמלק - רק 'בהניח ה' אלוֹקֵיךָ לך מכל אויבך מסביב'. דהיינו דרך אחר המנוחה מהאויבים יהיה לזה משמעות של נקמה בטהרתה - לא כמלחמת כיבוש ולא כמלחמת הצלה.

וזה מה שביקשה אסתר להוסיף שיינתן הדת בשושן, אחר שכבר ניצלו ממבקשי נפשם, להיקהל ולקחת נקמת ה' מעמלק. וכן, מלבד מה שיינתן שיהרגו היהודים באויביהם אשר שושן הבירה - יתלו על העץ גם את עשרת בני המן, להשפיל ולרמוס כבודו של עמלק.

ונמצא לפי זה שיש לנו ב' גדרים נפרדים בשמחת חג הפורים - שמחת ההצלה ושמחת הנקמה בעמלק. ועל כן תיקן מרדכי וקבע ב' ימים אלו להיות נזכרים ונעשים בכל שנה ושנה - האחד כנגד שמחת ההצלה ואחד כנגד שמחת הנקמה.

כל תקפה של נקמה זו הייתה בכך שהתקיימה דווקא בעיר ובמקום המלכות, ושם נמחה כבודו של עמלק. וכשתיקנו זכר לנס זה, קבעוהו לפי הצורה שהתקיים אז - בעיר מוקפת חומה, כדרך ישיבת המלכים.

והנה תלו דין זה בעיר שהייתה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון. ובירושלמי יחייב טעמא - לחלוק כבוד לארץ ישראל שהייתה חריבה באותו הזמן. והוא גם בעומק הדברים, שהרי ג' דברים נצטוו ישראל בבואם לארץ: להעמיד להם מלך, להילחם בעמלק ולבנות את בית הבחירה. ויהושע הוא היה הראשון שנבחר להילחם בעמלק, וכל כיבושו היה בכדי להכשיר את הדרך להעמדת מלכות ישראל ולקחת נקמה מעמלק, ועל כן זוהי הייתה הדרך הראויה להזכיר נס זה - לחלוק כבוד לו ולארץ ישראל.

לב לדעת - מעניין המועד

'אִכְלוּ רָעִים שְׂתוּ וְשָׁכְרוּ דוֹדִים' - מארבע כוסות ועד דלא ידע

דומה ששאלת 'מה נשתנה' ראויה הייתה יותר להישאל בחג הפורים מאשר בליל הסדר, רק דכאן אי אתה יכול לקיים 'אם אין דעת בבן אביו מלמדו', אחר שגם האב קיים בעצמו 'עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי'. ואם כן - אנו נעמוד ונשאל עבורו - לשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה זו עושה, ומה ראה יום זה שנקבעה בו שמחה גדולה ויתירה עד מאוד - בכמה וכמה פנים. ראשית בה שנתקן עצם היום כ'יום משתה ושמחה' - לא כפרט דין מחייב - אלא זהו עצם קביעות היום. וכן נתייחד בתקנת משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים - לתוספת שמחה ורעות, בבחי' 'שלחו מנות לאין נכון לו'. והעולה על כולנה - האי דינא דמחייב אינש לבסומי - זהו דבר שלא מצינו לו אח ורע בהנהגתם של ישראל, האמונים על דבר הכתוב 'אֵל תְּהִי בְּסָבְאִי יֵין בּוֹלְלִי בְּשָׁר לְמוֹ'.

וכאשר נבוא לפתוח בגנות ולסיים בשבח - נראה שאולי מתחילה עובדי עבודה זרה היו - במה שהשתחוו לצלם, אך הנס שקרה אחר כך - לא היה נס החורג מטבעו ומגדרו של עולם. וניסים מעין אלו מלווים את קיומו של עם ישראל בכל שנות קיומו ככבשה אחת הדרה בין שבעים זאבים. ועתה תתעצם השאלה - מה ראו לקבוע ימים אלו עליהם ועל זרעם.

וביותר - שמצינו בו חידוש גדול ומופלא עד מאוד - 'וזכרם לא יסוף מזרעם' - כל המועדות עתידין ליבטל לעתיד לבוא לבד מחג הפורים. וטרם זכינו להבין מה ראו על ככה, נצטרך להבין מדוע שמחה יתירה זו נחקקה לדורי דורות ולכל ימות העולם - להביא אף לימות המשיח.

וכאשר נבקש לעמוד על מהותו של נס חג הפורים - נצטרך לפתוח בדברי הגמ' - אסתר מן התורה מנין - 'ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא'. וכאן התמיהה כבר מתבקשת מאליה - וכי אסתר - שהיא אשר הביאה את בשורת ההצלה והגאולה - צריכה להירמז דווקא בגוון של הסתר פנים.

עוד אחת נציבה - בגמ' במס' מגילה (ו, א) מובא שאסתר שלחה לחכמים "קבעוני לדורות" - היינו את עניין וסיפור המגילה. שלחו לה: "קנאה את מעוררת עלינו לבין האומות". שלחה להם: "כבר כתובה אני על דברי הימים למלכי פרס ומדי". והדברים תמוהים עד מאד, וכי עד כאן לא נכתבו כל הניסים שנעשו לישראל וכל הפעמים שעמדו על נפשם להינקם מאויביהם? הלא כל התנ"ך מלא מדברי ימי עם ישראל, איך שכבשו את הארץ וגירשו ז' אומות והוסיפו ועמדו על נפשם לעשות שפטים בכל צריהם, ומדוע דווקא כאן התעורר החשש של 'קנאה את מעוררת עלינו'.

והנה המתבונן בקורותיו של עם עולם ימצא שדברי ימיו מתחלקים לתקופת הגלוי ותקופת ההסתר - עת הגילוי החלה בימי המדבר - מיציאת מצרים ועד הכניסה לארץ - תקופה זו התאפיינה בניסים גלויים שנעשו להם דבר יום ביומו, ובמציאות שהיא למעלה מכל חוקי הטבע. וגם אחר כך בארץ ישראל - מעת הכניסה לארץ ועד לסוף ימי בית ראשון - ראו את הנהגת ה' נגלית עליהם בתוך דרך הטבע, וכאשר עשו רצונו - האדמה גם היא נתנה יכולה וכאשר לא היו נאמנים לדבר ה' לא אחר העונש לבוא אחר ההתראה ביד עבדיו הנביאים. אבל אחר כך באה תקופת ההסתר והגלות - שהחלה כבר מראשית ימי בית שני, בעת אשר בטלה הנבואה מישראל ונסתלק גילוי השראת השכינה שהיה בינותם, וגם בית המקדש שחזר ונבנה לא היה כבודו כבתחילה - שהרי חסר היה את כל עשרה הניסים שהיו נעשים בבית הראשון בהיותו על מכונו ותפארתו. ובהמשך גם חשך עולם בעדם וגלו בשנית מעל שולחן אביהם - כאשר לא נודע קיצם.

המתבונן ימצא שנקודת המפנה בין ההנהגה הנגלית להנהגה הנסתרת - הייתה סוף גלות בבל בימי מלכות אחשורוש, כשזמן לא רב לאחר מכן כבטלה הנבואה והאורים והתומים. ואם כן, נס חג הפורים היה ההתגלות האחרונה לפני שעמ"י יוצא להסתר. הקב"ה נתן לבניו הזדמנות נדירה להציץ מאחורי הקלעים ולהבין את המהלכים העומדים מאחורי ההנהגה הנסתרת. מגילת אסתר אע"פ שהתרחשה כל כולה בדרך הטבע - ברוח הקודש נכתבה, כאבן דרך וכסימן לדורות. שמו של הקב"ה לא נזכר במגילה, משום שכל מהותה הוא לגלות את הנהגת הקב"ה מתוך הסתרת שמו. דווקא מתוך ההנהגה המקרית, כביכול, שם מתבטאת ההנהגה המיוחדת שמנהיג הקב"ה את עמ"י.

ובזה נבין מדוע המקום המתאים ביותר לרמוז את שמה של אסתר, הוא דווקא בפסוק "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא" - משום שכל מהותו של סיפור המגילה הוא להודיע על הנהגה זו, שגם שם מצוי ומשגיח השי"ת. ואכן - כעת לפי הנהגה זו - נזקקו גם להסכמת האומות כדי לכתוב את נס חג הפורים.

אבל כאן יש לעמוד ולתמוה - שהרי הודיענו ה' על ידי עבדיו הנביאים - "כל הנקרא בשמי ולקבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו" - לבריא יש מטרה ותכלית - לגלות כבוד שמים בעולם. ולשם העולם צועד - לאותו היום בו יהיה ה' אחד ושמו אחד, ויתגלה לעין כל 'אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלוקים'. ומי שנבחרו לשליחות זו - אלו בני העם היהודי - שנשלחו לגלות את שם ה' בעולם. ואם כן - לכאורה היה ראוי שככל שיעבור הזמן - תלך ותתגלה יד ה' יותר ויותר בעולם כאשר כבודם של ישראל ילך ויגדל, עד שיגיע לשיאו של הגילוי - לעתיד לבוא, ומדוע נראה להיפך מכך, שמדור לדור דווקא גוברים כוחות הרע והכפירה, וגם קרנם של ישראל הולכת ויורדת בהיותם בין האומות.

אבל זה מה שבאה מגילת ההסתר להודיע, שאדרבא - ככל שהולך הקשר ומעמיק - כך הגילוי נצרך פחות ופחות. מחד - הנאמנות האמתית באה לידי ביטוי דווקא ברגעים כאלו, ומאידך - גילוי כבוד שמים יתבטא דווקא במה שאין אנו נזקקים לניסים כדי להוכיח את מציאותו בעולם - אלא אדרבא - כל הנראה לעיניים כרע - זה עצמו עתיד להיות סיבת ההצלה.

נמצא שכל הניסים שהיו עד כה, כוחן היה יפה לשעתן - ולמה שקיבלנו בזכותן. אבל ההארה שהתחדשה בחג הפורים נותנת משמעות גם לכל מה שיבוא אחריה. מלבד שיש בה ישועה לשעתה, דרכה אנו יכולים ללמוד על כל מהלך הדברים. הארה זו היא מעין תחילת הגילוי של לעתיד לבוא - אשר אזי יראה בשלימות לעין כל כיצד ממכה עצמה מתקן רטיה, כעניין שנאמר - 'וְאַמְרַת בַּיּוֹם הַהוּא אֹדֶה יְיָ כִּי אֶנְפַּת בֵּי יֵשֶׁב אַפָּה וְתִנְחַמְנִי'.

ובזה יואר לן אחד הרזים החתומים בחג הפורים - 'מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי' (מגילה ז', ב). למרות שהביאורים בזה כבר נמנו ועלו יותר ממניין המדינות אשר במלכות אחשוורוש - אי אנו בני חורין מללמוד את פשטות כוונתו. ראשית - מאימתי מתקנים חכמי ישראל להגיע למצב של שכרון וטשטוש הדעת. וביותר יש לתמוה - הרי כל תקנת מצוות היום היה כדי לבוא ולהכיר בגודל הנס ומה ראו על ככה, ואיך ייתכן שהתכלית היא להגיע להיפך מזה - עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי.

אבל לפי האמור נזכה לאורה גדולה במהותה של שמחה זו: בניגוד לחג הפסח שצריך להתחיל בגנות ולסיים בשבח, בשונה מכל המועדים שבהם יש סדר עבודה שאמור להביאנו לאותם הכרה והודיה לה' - כאן הסדר הוא להיפך, ואדרבא - השמחה צריכה לבוא מתוך מציאות החיים הפשוטה והאמיתית - על עצם מה שה' הוא מבטחינו בכל עת ובכל שעה.

אין השמחה רק על ההצלה והגאולה מגזירתו של המן, שהרי אכתי עבדי אחשוורוש אנן - אלא על מה שנתגלה לנו אז - שכול פעל ה' למענינו. ועל כן - גם קודם שיעשה לנו ה' כל הניסים הללו, עוד טרם שנתגלה משמעות כל המקרים, בטוחים אנו בו וסמוכים אנו עליו שכל מה שנעשה בעולם לא מתרחש אלא בשבילנו. כדבר האמור - **תשועתם הייתה לנצח, תקוותם בכל דור ודור - להודיע שכל קוויך לא יבושו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך**. היה כאן נס שהאיר הרבה מעבר לגבולותיו, תשועתם חידשה תקווה לנצח ולדורי דורות - לכל החוסים בו והבוטחים בשמו.

ועל כן שמחה זו נתקנה דווקא בצורה של 'לבסומי' - להסיר את מחיצת הדעת ואת כל אשר נראה לפנינו כסותר עניין זה, ולהישאר רק עם אמונת הייחוד אשר מגלה את מה שהעולם מסתיר מעינינו. לפי המציאות שעל פיה אנו חיים - יש צדיקים ויש רשעים, ישנו טוב וישנו רע. אבל לפי השקפה עליונה זו - סיבת הנס הייתה לא משום שארור המן, ואפילו לא מחמת שברוך מרדכי, אלא כולם היו רק שליחי ההשגחה העליונה לסבב את התכנית האלוקית.

וזהו הדבר האמור 'הדר קיבלוה מאהבה בימי אחשוורוש' - עד עתה קיבלו עליהם את התורה מכוח הברית שהייתה בהר סיני - מחד - 'אם שמוע תשמע בקולי' - ומאידך - 'והייתם לי סגולה מכל העמים'. אבל כאן נתחדשה מציאות גדולה לעין ערוך - גם כאשר היו ישנים מן המצוות, גם כאשר גלו מעל שולחן אביהם, והיה נראה כאילו בטל הדבר ובטלה אהבה - כאן התחדש הקשר הפנימי שאינו תלוי בשום דבר. כמו שאנו מוצאים דבר פלא גדול עד מאוד - אותו המשתה שבו הכעיסו לפניו, והוא היה סיבת תקלתם - מאותו המשתה עצמו נצנצה ישועתם - בהריגת ושתי והמלכת אסתר.

'הם לא עשו אלא לפנים, ועל כן הוא לא עשה עמם אלא לפנים' - כאן לראשונה נבחנו בני ישראל לא לפי מעשיהם אלא לפי צפונות מחשבותם, משום שכאן נגלתה הנקודה הפנימית שכלב במלוא יפעתה. האב שהגלה את בניו מעל שולחנו אומר להם - בין כך ובין כך אתם בני, והכנים שגלו משיכים אהבה ככפליים - בכל מה שתביא עלינו - אהבתינו נתונה רק אליך. ומאז ועד עתה - אף בהיותה שה פזורה בין המבקשים את נפשה, גם בעודה לעוטה בפי שחליים - עודנה חבוקה ודבוקה בנאמנות שאין לה קץ וקיצבה - אם תמצאו את דודי מה תגידו לו.

הדא הוא דדרשינן (מדרש הנעלם - אסתר יא, ה) - **אֶכְלוּ רַעִים שְׁתֵּי וּשְׁכָרוּ דוֹדִים** - אכלו רעים - זה ליל פסח, שתו ושכרו דודים - זהו משתה הפורים. אמרת, והא אכתי עבדי אחשוורוש אנן, שנאמר **מִצְאָנִי הַשְּׂמָרִים הַסִּבְכִּים בְּעִיר הַכּוֹנֵי פְּצֵעוֹנֵי נְשָׂאוֹת רִדְיֵי מַעְלֵי שְׂמָרֵי הַחַמּוֹת**, ועדיין מקניטין האומות **אֲנָה הִלֵּךְ דּוֹדָה הִיפָּה פְּנָשִׁים אֲנָה פָּנָה דּוֹדָה וּנְבִקְשָׁנוּ עִמָּה** אנה הלך דודך - בחורבן הבית הראשון, אנה פנה דודך - בימי חורבן הבית השני, ומשיבין ישראל כנגדן **בְּקִשְׁתִּיהוּ וְלֹא מִצְאֲתִיהוּ קִרְאֲתִיהוּ וְלֹא עָנְנִי**, בקשתיהו ולא מצאתיהו - בימי גלות אדום, קראתיהו ולא ענני - בגלות ישמעאל. אלא זהו שאמר הכתוב - **אֲנִי יִשְׁנָה וְלִפִּי עֵר** אני ישנה מן המצוות ולבי ער לעשותן, אני ישנה מן הקץ וליבן של ישראל - הקב"ה - ער לגאלני, קול דודי דופק פתחי לי **אֲחֹתִי רַעֲיָתִי יוֹנָתִי תַמָּתִי** אחותי - שנתאחו לי בגלות, תמתי - תאומתי כביכול, עימך אנוכי בצרה. וכנסת ישראל מנהמת כיונה: **בָּרַח דּוֹדִי וְדָמָה לָּהּ לְצִבִּי אוֹ לְעֶפְרָיִם הָאֵילִים עַל הָרֵי בְשָׁמִים** - ברח דודי מן גלות שאנו שרויין בה ומתלכלכין בעונות, ודמה לך לצבי - להחיש גאולתינו ולשוב להיכלך שעל הרי בשמים - הר המוריה ובית המקדש, שיבנה במהרה בימינו אמן.

להערות והארות ולקבלת הגיליון ניתן לשלוח הודעה לכתובת: levleovin@gmail.com.